

УНИВЕРЗИТЕТ "Св. КИРИЛ И МЕТОДИЈ" - СКОПЈЕ
ЈНУ ИНСТИТУТ ЗА ЈУЖНИ ЗЕМЈОДЕЛСКИ КУЛТУРИ
СТРУМИЦА

UDC 63(058)

ISSN 1409-987X

ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2004/2005
YEARBOOK

ГОДИНА 4/5

VOLUME IV/V

**UNIVERSITY Ss. CYRIL AND METHODIUS SKOPJE
INSTITUTE OF SOUTHERN CROPS - STRUMICA**

Издавачки совет

Проф. д-р Саша Митрев
Д-р Лилјана Колева - Гудева
Д-р Душан Спасов
Доц. д-р Илија Каров
Д-р Милан Ѓеорѓиевски
Д-р Љупчо Михајлов

Редакциски одбор

Проф. д-р Саша Митрев
Д-р Лилјана Колева - Гудева
Доц. д-р Илија Каров
Д-р Милан Ѓеорѓиевски
Д-р Љупчо Михајлов
Д-р Душан Спасов
М-р Драгица Спасова

Одговорен уредник

Проф. д-р Саша Митрев

Главен уредник

Д-р Лилјана Колева-Гудева

Компјутерска подготовка

М-р Фиданка Трајкова

Јазично уредување

Иван Василевски

(Македонски јазик)

Билјана Шопова - Костуранова

(Англиски јазик)

Редакција и администрација

Институт за јужни земјоделски
култури - Струмица
„Гоце Делчев“ б.б.
2 400 Струмица, Р. Македонија
Тел/факс: 034 345-096

Editorial board

Prof. Sasa Mitrev, Ph.D
Liljana Koleva - Gudeva, Ph.D
Dusan Spasov, Ph.D
Assoc. Prof. Ilija Karov, Ph.D
Milan Gjeorgjievski, Ph.D
Ljupco Mihajlov, Ph.D

Editorial staff

Prof. Sasa Mitrev, Ph.D
Liljana Koleva - Gudeva, Ph.D
Assoc. Prof. Ilija Karov, Ph.D
Milan Gjeorgjievski, Ph.D
Ljupco Mihajlov, Ph.D
Dusan Spasov, Ph.D
Dragica Sapsova, M.Sci.

Responsible Editor

Prof. Sasa Mitrev, Ph.D

Editor in Chief

Liljana Koleva-Gudeva, Ph.D

Computer preparation

Fidanka Trajkova, M.Sci.

Language editor

Ivan Vasilevski

(Macedonian)

Biljana Šopova - Kosturanova

(English)

Address of the editorship

Institute of Southern Crops
Strumica
Goce Delcev b.b.
2 400 Strumica, R Macedonia
phone/fax: ++ 389 34 345-096

Изданието финансиски е потпомогнато од Министерството за образование
и наука на Република Македонија. За ова издание се плаќа 5% ддв.
Реализира "2^{рм} Август" Штип / Тираж 500 броја

СОДРЖИНА CONTENT

Одделение за агротехника Department of Agrotechnology

Трајкова Фиданка

CROPWAT – Можност за поставување на стратегии за наводнување во Скопскиот регион -----9-17

Trajkova Fidanka

CROPWAT - assesment of irrigation strategies in the region of Skopje -----9-17

Гацовски Ж., Кукутанов Р.

Информација за семепроизводство на хибриди пченка создадени во институтот за полјоделство и градинарство Нови Сад, Р. Србија, на површините на ЗК „Пелагонија“, Битола, Р. Македонија -----19-27

Gacovski Z., Kukutanov R.

Information regarding production of hybrid maize seed created in the Institute of Field Crops and Horticulture Novi Sad, Serbia, on fields of AC Pelagonija, Bitola, R. Macedonia -----19-27

Гацовски Ж., Кукутанов Р.

Информација за семепроизводство на хибриди пченка создадени во Институтот за пченка, „Земун Поле“ Београд-Земун, Р. Србија, на површините на ЗК „Пелагонија“, Битола, Р. Македонија -----29-37

Gacovski Z., Kukutanov R.

Information regarding production of hybrid maize seed created in the Institute of Maize “Zemun Pole” - Zemun, Serbia, on fields of AC Pelagonija, Bitola, R. Macedonia -----29-37

Бошев Д., Василевски Г., Михајлов Љ., Бошев З.

Сушата како фактор за приносот на кочанки кај пченката (*Zea mays L.*) -----39-45

Boshev D., Vasilevski G., Mihajlov Lj., Boshev Z.

Drought as factor for cob yield of maize (*Zea mays L.*) -----39-45

Илиевски М., Спасова Драгица, Спасов Д., Ѓеорѓиевски М.,
Кукутанов Р., Атанасова Билјана, Киров Н.

Влијанието на одредени типови ѓубрива врз приносот на
индустриските домати -----47-54

Ilievski M., Spasova Dragica, Spasov D., Gjeorgjievski M., Kukutanov R.,
Atanasova Biljana, Kirov N.

The influence of some types of fertilizers on the yield of industrial
tomatoes -----47-54

Одделение за биотехнологија на растенијата
Department of Plant Biotechnology

Rafajlovska Vesna, Slaveska – Raički Renata, Koleva - Gudeva Liljana, Mitrev
S., Srbinoska Marija

Chemical constituents of pungent spice pepper (*Capsicum annuum*
L.) from Macedonian origin -----57-66

Рафајловска Весна, Славеска - Раички Рената, Колева - Гудева
Лилјана, Митрев С., Србиноска Марија

Хемиски компоненти на лута зачинска пиперка (*Capsicum*
annuum L.) од македонско потекло -----57-66

Колева - Гудева Лилјана

Капсаицин - можен инхибирачки фактор во андрогенезата на
пиперката -----67-74

Capsaicin - possible inhibitory factor of androgenesis of pepper

-----67-74

Колева - Гудева Лилјана, Спасеноски М., Рафајловска Весна

Содржина на фотосинтетски пигменти во култури од пиперка
услови *in vitro* -----75-83

Koleva - Gudeva Liljana, Spasenoski M., Rafajlovska Vesna

Content of photosynthetic pigments in pepper *in vitro* cultures

-----75-83

Колева - Гудева Лилјана и Трајкова Фиданка

Добивање на семе од пиперка добиена во *in vitro* култура од
антери -----85-93

Koleva - Gudeva Liljana and Trajkova Fidanka

Seed production from pepper obtained in *in vitro* anther culture --85-93

Трајкова Фиданка
Анализа на еколошкиот ризик на генетски модифицирана
пченица (*Triticum*) во Европа -----95-101

Trajkova Fidanka
Ecological risk assessment of genetically modified wheat (*Triticum*) in
Europe -----95-101

Одделение за генетика и селекција на растенијата
Department of Genetics and Plant Breeding

Георѓиевски М., Спасов Д., Илиевски М., Спасова Драгица,
Атанасова Билјана
Проблематика во производството на семе од пченица во Р.
Македонија -----105-112

Gjeorgjievski M., Spasov D., Ilievski M., Spasova Dragica, Atanasova Biljana
Problems in seed production of wheat in R. Macedonia -----105-112

Маринковиќ Љ.
Производни и квалитетни својства на некои крагуевачки
сорти мека пченица во Скопскиот регион -----113-124

Marinkovic Lj.
Productive and quality characteristics of some Kragujevac soft wheat
cultivars in Skopje region -----113-124

Спасова Драгица, Митрев С., Ивановски М., Спасов Д.
Основни карактеристики на новата сорта мека пченица -
Мила (*Triticum Aestivum ssp. vulgare*) -----125-135

Spasova Dragica, Mitrev S., Ivanovski M., Spasov D.
Basic characteristics of the wheat variety Mila (*Triticum aestivum ssp.*
vulgare) -----125-135

Одделение за заштита на растенијата
Department of Plant Protection

Митрев С., Накова Емилија, Ковачевиќ Билјана
Преглед на позначајните растителни бактериски болести во
Република Македонија -----139-146

Mitrev S., Nakova Emilija, Kovačević Biljana
Review of the most important bacterial diseases in Republic of
Macedonia -----139-146

Каров И., Митрев С., Михајлов Љ., Ристова Даниела, Накова
Емилија, Ковачевиќ Билјана

Heteranthera reniformis Ruiz & Pavon нов плевел во оризиштата
во Кочанско -----147-155

Karov I., Mitrev S., Mihajlov Lj., Ristova Daniela, Nakova Emilija, Kovačević
Biljana

Heteranthera reniformis Ruiz & Pavon new weed in rice fields in the
region of Kočani -----147-155

Каров И., Митрев С., Михајлов Љ., Ристова Даниела, Накова
Емилија, Ковачевиќ Билјана

Gibberella fujikuroi (Sawada) Wollenweber, нова паразитска габа
на оризот во Кочанско -----157-162

Karov I., Mitrev S., Mihajlov Lj., Ristova Daniela, Nakova Emilija, Kovačević
Biljana

Gibberella fujikuroi (Sawada) Wollenweber, the new parasitical fungus
on rice in the region of Kočani -----157-162

Спасов Д.

Фаунистички состав на бумбарите (Coleoptera: Coccinellidae)
кај пиперката во Струмичкиот регион -----163-174

Spasov D.

Faunistic structure of Coccinellidae (Coleoptera) of pepper crop in
Strumica region -----163-174

Додаток

Appendix

Костуранов Р.

Претприемаштвото во малите бизниси и внатрешното
претприемаштво во големите бизниси -----177-183

Kosturanov R.

Entrepreneurship in small businesses and intrapreneurship in large
companies -----177-183

Упатство за печатење на трудови во Зборникот на ЈНУ Институт за
јужни земјоделски култури -----185-187

ДОДАТОК

APPENDIX

UDC 330.11:658.114

Стручен труд
Professional paper

ПРЕТПРИЕМАШТВОТО ВО МАЛИТЕ БИЗНИСИ И ВНАТРЕШНОТО ПРЕТПРИЕМАШТВО ВО ГОЛЕМИТЕ БИЗНИСИ

Костуранов Р.*

Краток извадок

Важноста на темата доаѓа од значителното економско и социјално значење на претприемачот во развиените економски држави и поради секојдневното растење на претприемаштвото во сите сфери.

Она што општеството може и треба да го стори за да го развива претприемаштвото и внатрешното претприемаштво е да се создаде опкружување во кое што луѓето, поединците, ќе можат навреме да откриваат некој свој посебен талент или посебна склоност за определена работа. Ќе мора да создава амбиент во којшто сите ќе се стремат да создаваат успех. Меѓутоа, многу значајно е истовремено да се создава амбиент во којшто неуспехот се смета за нормална работа што не треба да обесхрабрува.

Покрај промените на општиот економски амбиент, потребни се "ренесансни" промени во менталитетот и културата за слободно претприемаштво и бизнис.

За да имаме развој на претприемаштво и внатрешно претприемаштво, еден од предусловите е зајакнување на соработката меѓу фирмите, давателите на услуги, институциите и универзитетите и со Владата која треба да создаде позитивно опкружување за развој на економијата.

Акцент треба да се стави и на образованието. Со издвојување на повеќе средства, а реформа на образованието ќе доведе до поголемо знаење кое во комбинација со претприемачкиот дух ќе доведе до поголема продуктивност.

Извршено е истражување и анализирање на:

1. Претприемач кај кој не може да расте фирмата, бизнис во рамките на семејството.

---

*Институт за јужни земјоделски култури, „Гоце Делчев“ б.б., 2400 Струмица, Р. Македонија

*Institute of Southern Crops, Goce Delcev b.b., 2400 Strumica, R. Macedonia

2. Претприемач што сака да расте фирмата.
3. Внатрешен претприемач во вистинска смисла на зборот, што сака развој и инвестиции.
4. Внатрешен претприемач кој користи државен капитал и не сака инвестиции и развој.

Клучни зборови: *претприемач, претприемашиво, внатрешен претприемач, внатрешно претприемашиво*

ENTREPRENEURSHIP IN SMALL BUSINESSES AND INTRAPRENEURSHIP IN LARGE COMPANIES

Kosturanov R.

Abstract

The importance of the topic comes from the significant economical and social value that an entrepreneur has in the economically developed countries and as a result of the constant growth of entrepreneurship in all spheres.

What the society could and should do to develop Entrepreneurship and Intrapreneurship is to create a surrounding in which people, individuals will reveal a special talent or affinity for a certain matter on time. It will have to create conditions in which everyone will strive to achieve successful results. However, it is very important to create an atmosphere in which failure will be considered a normal thing that should not discourage.

Besides the changes in the common economical environment, radical changes are also needed in the mentality and culture for free entrepreneurship and business.

In order to develop Entrepreneurship and Intrapreneurship there are certain preconditions necessary to succeed in it, one of which is reinforcement of the collaboration between the companies, service providers, institutions and universities and the Government that has to create positive surrounding for economical development.

Importance should also be given to education. Supplying more funds and conducting reforms in the education will lead to greater knowledge which combined with the entrepreneur spirit will lead to increased productivity.

Research and analyses are conducted of:

1. An Entrepreneur whose firm can not grow, family business.
2. An Entrepreneur who wants the firm to grow.
3. An Intrapreneur in the real meaning of the word, who wants development and investments.

4. An Intrapreneur who uses statal funds and does not want investments and development.

Key words: *Entrepreneur, Entrepreneurship, Intrapreneur, Intrapreneurship*

Тргувајќи од залагањето за развој на државата и за излез од економската криза во Р.Македонија преку: 1. Обука и развој на претприемачи и на внатрешни претприемачи во организациите 2. Учество на вработените во делба на профитот на организациите 3. Воведување и развој на мотивациска стратегија во организациите 4. Стратегија за влез на странски капитал во организациите. Во овој труд е разработена темата: претприемачи и внатрешни претприемачи. Од друга страна, важноста на темата доаѓа и од значителната економска и социјална важност на претприемачот во развиените економски држави и во Р.Македонија и поради секојдневното растење на претприемаштвото во сите сфери.

Секој човек е потенцијален претприемач, успешен или неуспешен, доколку живее во вистински институционален систем, кој овозможува реализација на човековата креативна дејност.

Теоретската анализа на претприемаштвото и на претприемачот не може да постави јасни граници помеѓу претприемачот (претприемаштвото), сопственикот на фирмата (сопственоста) и менаџерот (управувањето), така што во дефиницијата на претприемаштвото мошне е значајно да се земат предвид сите дефинициски елементи на претприемаштвото (управување, контрола, деловна одговорност, ризикот, иноваторството, формирањето на пазарните можности, формирањето на малите претпријатија ... ..) кои во различни институционални системи покажуваат различни димензии и начини на меѓусебно поврзување.

Она што општеството може и треба да стори за да го развива претприемачот и внатрешниот претприемач е да се создаде опкружување во коешто луѓето, поединците, ќе можат навреме да откриваат некој свој посебен талент или посебна склоност за определена работа. Ќе мора да создава амбиент во којшто сите ќе се стремат да создаваат успех. Меѓутоа, многу значајно е истовремено да се создава амбиент во којшто неуспехот се смета за нормална работа што не треба да обесхрабрува, тој едноставно е степен во развојот на личноста и искуството кое ќе помогне подоцна човекот да се крене на нозе и да продолжи со нова работа, во потрага по успех и достигнување.

Многу луѓе имаат исклучителна способност за претприемаштво. За жал, многумина ќе го минат животот без да сфатат дека се способни да работат нешто и да прават пари. Затоа, покрај промените на општиот економски амбиент, потребни се "ренесансни" промени во менталитетот и културата за слободно претприемаштво и бизнис. На тие процеси треба да се влијае со пренесување соодветни искуства од "теренот" на бизнисот кој се практикува во меѓународниот, но и во домашниот економски амбиент.

За да имаме развој на претприемаштвото и на внатрешното претприемаштво во Р.Македонија еден од предусловите е зајакнување на соработката меѓу фирмите, давателите на услуги, институциите и универзитетите и со Владата која треба да создаде позитивно опкружување за развој на економијата. Што се однесува до амбиентот, новите правила на игра налагаат фирмите да го надминат синдромот на "дете", кое не сака никогаш да порасне, и постојано да ги обвинуваат Владата и институциите дека не им овозможуваат доволно услови. Сите тие треба да увидат и да се свесни дека, пред сè, самите се одговорни за својот развој, дека мора да произведуваат поквалитетни производи и да даваат поквалитетни услуги и да воведуваат иновации. Фирмите треба да соработуваат и заеднички да настапуваат на нови пазари. Важна улога во сето тоа треба да имаат и бизнис асоцијациите, давателите на деловни услуги, стопанските комори. За жал, во Р. Македонија нивото на развиеност на овие асоцијации и на коморите е мошне ниско. Покрај асоцијациите, клучна улога имаат и научно-образовните институции, чии новосоздадени кадри треба да одговараат на потребите на приватниот сектор. Една од причините за долгиот период на транзиција е недостатокот на вистински лидери кои ќе ги понесат процесите на транзиција. Во државата може целосно да го смениме функционирањето на економскиот систем, да го трансформираме банкарскиот сектор, да создадеме нови пазарни институции, во целост да ја смениме законската регулатива, но потребна е критична маса на лидери со претприемачки и внатрешни претприемачки способности кои ќе бидат носители на тие процеси.

Долготрајноста на транзицијата е резултат и на отпорот кон економските новини и промени. Сè додека критичната маса на оние кои не сакаат целосни промени, поради тоа што нивните позиции би биле загрозени, е поголема од таа која ги сака, промени во вистинската смисла на зборот нема да се случат.

Времето на производство на големи количини, масовно производство за непознати купувачи, претставува минато за модерните претпријатија. Современата економија и онаа за што треба да се стремат претприемачите и внатрешните претприемачи во Р.Македонија е производство по принцип "точно на време" (just-in-time), целосна контрола на квалитетот, производство без грешки (zero defects) и доминација на малите претпријатија.

Акцент треба да се стави и на образованието. Со издвојување на повеќе средства и реформа на образованието ќе доведе до поголемо знаење кое во комбинација со претприемачкиот дух ќе доведе до поголема продуктивност. Еден од клучните проблеми кој е поврзан со напред наведеното е што на Р. Македонија и недостига визија и национална стратегија која ќе дефинира кои сектори сакаме да ги промовираме и развиваме, каде ги гледаме нашите стратешки производи и каде сакаме да се позицираме по пет или десет години. Треба реално да се согледа каде е шансата на македонскиот приватен сектор.

Едноставното пресликување на модел на развој на малото стопанство, со потребната владина политика на поддршка, од високоразвиените земји во земјите во транзиција, создава опасност од непродуктивност и нецелесообразност, со оглед на специфичните услови во секоја поединечна земја. Секоја земја, во рамките на своите компаративни предности, нивото на стопанска развиеност, дефинираните приоритети во стопанскиот развој и на општеството во целост, мора да изгради свој сопствен пат за развој, вклучувајќи го и развојот на малото стопанство. И за Република Македонија важи истото.

Значењето на претприемаштвото се гледа од фактот дека во економски развиените држави околу 98% од претпријатијата, 60% од вкупниот број вработени и над 60% од обртот на капиталот отпаѓа на мали и средни претпријатија. Но од друга страна, иако процентуално само со 2% од претпријатијата отпаѓа на големите претпријатија, тие учествуваат со над 40% од вкупниот број вработени и со над 40% од обртот на капиталот. Со тоа се потврдува фактот дека значењето на малите и средни претпријатија е еднакво со значењето на големите претпријатија за стопанството на секоја држава.

Литература

- I. Adizes; *Овладување со промените*; Центар за кадровски и информатички услуги "ДЕТРА" - Скопје; 1998.
- P. Burns, J. Dewhurst; *Small business in Europe*; Macmillan Education Limited-London; 1986.
- M. Coulter, S. Robbins; *Management, seventh edition*; Prentice-Hall International Inc.; 2002.
- J. Donnelly, J. Gibson, J. Ivancevich, *Eight Edition*; "Fundamentals of Management" USA; Richard D. Irwin Inc.; Jr. 1992.
- Economy Press – Скопје; месечен весник бр.243 од 2003; бр.236 од 2002.
- Економски магазин-Скопје; месечен весник бр.177 од 2000; бр.233, 241 од 2003.
- Т.Фити, Верица Хаџи Василева-Марковска, М.Бейтмен; *Претприемништво*; Економски факултет-Скопје; 1999.
- G.Hansen; *Прирачник за можности за стопански развој*; ILO/UNDP LED PROGRAM; Geneva, Switzerland; 1999.
- R.Hisrich; *Entrepreneurship-Intrapreneurship*; American Psychologist; 1990.
- <http://www.intrapreneur.com/MainPages/History.html>
- <http://www.pinshot.com/MainPages/BooksArticles/InnovationInrapreneuring/>
- D. Kuratko, R. Hodgetts; *Entrepreneurship. A contemporary approach, 5th ed.*; Harcourt College Publishers; Fort Worth; 2001; преземено од Б.Шуклев; *Менаџмент на мал бизнис - 2 издание*; Економски факултет - Скопје; 2001.
- Т. Кралев; *Претприемништво и мал бизнис-compendium*; Центар за интернационален менаџмент Скопје; 2001.
- Т. Кралев; *Основи на менаџментот, трето издание*; Центар за интернационален менаџмент - Скопје; 2001.
- Т. Кралев, И. Чубровиќ; *Менаџмент на претприемачкиот бизнис*; Центар за интернационален менаџмент Скопје; 2003.
- Капитал - Скопје; неделен весник бр.182, 186, 188, 189, 190, 191, 193, 194, 195, 197, 199, 200, 204, 209, 210, 212, од 2003; бр. 225, 230 од 2004.
- Македонија-Бизнис каталог 2004; "Марили" ДООЕЛ-Скопје; 2004.
- Марија Зарезанкова-Потевска; *Перспективите на малото стопанство*; Неол-Ристо-ДООЕЛ - Скопје; 2000 год.; стр.17-18

Д. Пендев; Водич за претприемништво и мал бизнис; Економски Институт-Скопје; 2000.

G. Pinchot III, Elizabeth Pinchot; Intra-Corporate – Entrepreneurship; 1978 (<http://www.intrapreneur.com/MainPages/History/IntraCorp.html>).

Б. Шуклев; Менаџмент на мал бизнис; Економски факултет-Скопје; 2001.

Б. Шуклев, Љ. Дракулевски; Менаџмент лексикон; Економски факултет-Скопје; 1996.

Студија за економски развој на Струмичкиот регион - Претприемничка иницијатива; Струмица 2001.

Закон за трансформација на претпријатијата со општествен капитал; Сл.весник на Р.М. бр.38/93.. ..6/02.

Закон за државна помош; Сл.весник на Р.М.бр.24/03.

Закон за трговија; Сл.весник на Р.М. бр.23/95.

Закон за основање на агенција за поддршка на претприемништвото на Р.М.; Сл.весник на Р.М. бр. 60/03.

Закон за сметководството; Сл.весник на Р.М.бр.42/93,32/98

Закон за трговските друштва; Сл.весник на Р.М. бр.28/2004

Б. Зеленков; Економската криза и реформите во Р.Македонија; Правен факултет - Скопје; 1997.